

Asia: VN/26860/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi tuomioistuimen määräämästä pääsykiellosta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Tuomioistuimen määräämä pääsykielto

SAK kannattaa tuomioistuimen määräämän pääsykiellon säätämistä (yrityslähestymiskielto).

Työntekijöiden työturvallisuuden sekä myös asiakkaiden näkökulmasta on erittäin tärkeää löytää ratkaisuja kaupan alan väkivallan uhan ja väkivaltatilanteiden rajoittamiseen. Kyseessä on mittava ja vakava uhka. Siten on perusteltua säätää paikan haltijan antaman pääsykiellon rinnalle astetta järeämpi keino puuttua erityisesti toistuvaan, vakavaan ja henkilöturvallisuutta vaarantavaan häiriökäyttäytymiseen myymälöissä ja näin varmistaa työ- ja asiointiturvallisuutta myymälöissä.

Kielto voitaisiin määrätä myymälään, johon yleisöllä on pääsy; apteekit rajattaisiin soveltamisalan ulkopuolelle. Pääsykiellon tarkoituksena olisi torjua henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvia rikoksia ja niiden uhkaa sekä muuta vakavaa ja toistuvaa häirintää.

Pääsykiellon määräämisen edellytyksenä olisi, että henkilön aiemman rikoksen, uhkausten tai muun käyttäytymisen vuoksi on perusteltua olettaa hänen tekevän myymälässä oleskelevan henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tai muuten vakavasti ja toistuvasti häiritsevän heitä. Alaikäiselle pääsykielto voitaisiin määrätä vain painavasta syystä, ja lapsen ikä sekä kehitystaso olisi otettava huomioon. Kiellon valvonnasta vastaisi poliisi, ja kiellon rikkominen olisi rangaistavaa. Siitä voitaisiin tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

SAK pitää sääntelyä lähtökohtaisesti oikeasuhtaisena, koska pääsykieltoa ei voitaisi määrätä pelkän omaisuudensuojan perusteella.

Vaikutukset työntekijöihin

Sääntely voi vähentää toistuvien häiriköiden aiheuttamaa kuormitusta. Se voi myös vahvistaa työntekijöiden kokemusta siitä, että työnantajalla ja viranomaisilla on konkreettinen keino puuttua toistuviin tilanteisiin. Tämä voi vähentää pelkoa työpaikalla, sairauspoissaoloja ja henkilöstön vaihtuvuutta.

Työntekijöiden kannalta riskinä kuitenkin on, että sääntely jää tehottomaksi, jos yritykset eivät hae kieltoja, dokumentointi on puutteellista tai käsittely kestää pitkään. SAK:n käsityksen mukaan Kaupan liitto on aktiivisesti edistänyt yrityslähestymiskiellosta säätämistä. Näin ollen SAK:n arvio on, että tämä uusi työkalu otetaan tarvittavassa laajuudessaan käyttöön paikan haltijan antaman pääsykiellon rinnalla.

SAK toteaa, että sääntelyn hyväksyttävyyden ja vaikuttavuuden edellyttävät, että sitä sovelletaan täsmällisesti, syrjimättömästi ja nopeasti. Työntekijöiden kannalta pääsykielto ei saa jäädä muodolliseksi keinoksi, jota ei käytetä tai joka ei johda käytännön turvallisuuden paranemiseen. On myös varmistettava, ettei työntekijät joudu hoitamaan poistamistilanteita, vaan niitä hoitavat esim. poliisi tai vartija. Asiakkaiden kannalta on puolestaan varmistettava, ettei sääntely muodostu yleiseksi asiakasvalikoinnin tai sosiaalisen kontrollin välineeksi, vaan sitä käytetään vain vakavan ja toistuvan henkilöturvallisuutta vaarantavan käyttäytymisen torjumiseen.

Paikan haltijan antama pääsykielto ja julkisrauhan rikkominen

Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetaan, että julkisrauhan rikkomista koskevaa rikoslain 24:3:ää täsmennettäisiin. Jatkossa pykälästä kävisi selkeämmin ilmi, että julkisrauhan rikkomisesta olisi kyse myös silloin, kun henkilö oikeudettomasti jättäisi noudattamatta hänelle annettua kieltoa

mennä lainkohdassa tarkoitettuun paikkaan. Julkisrauhan rikkomisesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.

SAK kannattaa lain täsmentämistä. SAK:n jäsenliiton Palvelualojen ammattiliitto PAMin mukaan yleisesti on ollut vallalla käsitys, ettei kaupan myymälään ole mahdollista määrätä haltijan antamaa pääsykieltoa sen liikkumisvapautta rajoittavan luonteen vuoksi sekä siksi, että jokaisella koetaan olevan oikeus hankkia elintarvikkeita. Täsmennys on siten tarpeen.

Koska täsmennys todennäköisesti lisää paikan haltijan antaman pääsykiellon käyttöä, riskinä on syrjivien tilanteiden lisääntyminen. Liikkeenharjoittajalla on lähtökohtainen oikeus päättää, keitä se sallii tiloissaan, mutta tätä oikeutta rajoittaa syrjinnän kieltö.

Palvelusta kieltäytymiselle on oltava hyväksyttävä, esimerkiksi häiriökäyttäytymiseen perustuva syy. Asiakkaiden näkökulmasta tämä on keskeinen oikeusturvakysymys myös arvioitaessa, onko kyse julkisrauhan rikkomisesta. Jotta sääntely ei johtaisi syrjiviin käytäntöihin, yrityksillä tulisi olla velvollisuus dokumentoida antamansa pääsykiellon perusteet objektiivisesti ja tapahtumakohtaisesti. Syrjivät perusteet, kuten terveydentila, vammaisuus tai etninen alkuperä tai niihin liittyvät oletukset eivät saa muodostua pääsykiellon tosiasiallisiksi perusteiksi.

Toimivaltuudet pääsykieltojen valvomiseksi

SAK:n jäsenliitto PAM edustaa myös turva-alan työntekijöitä. Lakiin yksityisistä turvapalveluista ehdotetaan kirjattavaksi toimivalta panna täytäntöön ja valvoa tuomioistuimen määräämää pääsykieltoa. Tämä on tarpeen, jotta myös rauhanomaiseen pääsykiellon rikkomiseen voidaan puuttua.

Turva-alan ammattilaiset ovat huolissaan siitä, että he joutuisivat määräämään pääsykieltoja itsenäisesti julkisrauhan perusteella. Vastuu kiellon perusteen harkinnasta koetaan ristiriitaiseksi suhteessa turva-alan toimijan rooliin.

SAK katsoo PAMin tavoin, että myös ehdotukseen omasta pääsykiellosta tulisi sisällyttää selkeä rajaus, jonka mukaan oikeus pääsyn kieltämiseen kuuluu paikan haltijalle. Toimivaltaa ei siten voitaisi siirtää esimerkiksi valtuuttamalla yksityisen turvallisuusalan yritys toimimaan puolestaan.

Henkilötietojen käsittely

Esityksessä käsitellään henkilötietojen käsittelyä pääasiassa poliisiviranomaisen roolin näkökulmasta. Varsinaisesta säädöstekstistä ei käy selkeästi ilmi, että elinkeinoharjoittajalla, joka on hakenut tuomioistuimen määräämää pääsykieltoa, olisi oikeus luovuttaa tietoja kiinteistössään vartiointia suorittavalle palveluntarjoajalle. Asia mainitaan perusteluissa, mutta SAK katsoo, että sen tulisi ilmetä myös varsinaisesta säädöstekstistä. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että pääsykiellon hakijana toimiva elinkeinoharjoittaja olisi rekisterinpitäjä ja vartiointiliike rekisterin käyttäjä.

Esityksessä ei oteta lainkaan kantaa siihen, onko elinkeinoharjoittajan oikeus antaa henkilökunnalle tieto pääsykiellon saaneen henkilöllisyydestä. On selvää, että pienemmillä työpaikoilla henkilö, jolle kieltoa on haettu, on usein koko henkilökunnalle entuudestaan tuttu. Suuremmissa yrityksissä

työntekijöiden suuri määrä ja henkilöstön vaihtuvuus voivat kuitenkin johtaa siihen, ettei kyseinen henkilö ole kaikille tuttu.

Tämän vuoksi olisi tärkeää, että koko henkilökunnalla olisi mahdollisuus tunnistaa myös kuvan perusteella kyseinen henkilö, jotta pääsykiellon rikkominen voitaisiin havaita ja todentaa asianmukaisesti.

Muut mahdolliset huomiot esitysluonnoksesta

Jatkossa olisi kahdenlaisia pääsykieltoja, tuomioistuimen määräämiä ja paikan haltijan antamia. Koska kahden eri pääsykiellon erottaminen toisistaan saattaa aiheuttaa käytännössä sekaannusta, SAK ehdottaa, että tuomioistuimen määräämä pääsykielto nimettäisiin yrityslähestymiskielloksi. Se myös kuvaa paremmin sen, mistä on kysymys, kuin nyt käytetty nimitys tuomioistuimen määräämä pääsykielto.

Latvatalo Eveliina
Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry - Työehdot-osasto juristi
Sanna Mannonen